

INSTITUT TOMISLAV GOTOVAC

DARKO ŠIMIČIĆ

CROATIA AIRLINES
A REGIONAL STAR ALLIANCE MEMBER

MILAN ŠOSTERJEC - ARHITEKTA
434-352. (3.4.1991)
(16-22) SRM
435-612 (p.p.n.)

UDK/UDC 061.2:7.038.53(497.5)

Institut Tomislav Gotovac naziv je nedavno registrirane neprofitne udruge čiji je rad usredotočen na evidentiranje, čuvanje, prezentaciju i promociju umjetničkog opusa multimedijalnog umjetnika Tomislava Gotovca a.k.a Antonia Gotovca Lauera. Njegova se umjetnička djelatnost odvijala u kontinuitetu od početka šezdesetih godina gotovo do zadnjih mjeseci njegova života 2010. i obuhvaća medije filma, fotografije, *body-arta*, izvedbenih i vizualnih umjetnosti, teksta, masovnih medija i drugih oblika izražavanja. Gotovac je bio prepoznatljiva figura, neumorni posjetilac kinematografa, izložbi, koncerata i svih važnih događanja, komentator svega što ga okružuje. Svojim je umjetničkim radom i nekonvencionalnim ponašanjem bitno utjecao na brojne druge umjetnike i cjelokupnu umjetničku scenu.

Tomislav Gotovac rođen je 1937. godine u Somboru. S obitelji se doselio u Zagreb u ljeto 1941. godine i nastanio u dvosobnom stanu u Krajiškoj 29. Gotovčevo djetinjstvo obilježeno je fascinacijom pokretnim slikama, koje otvaraju pogled u ljepši svijet, drugačiji od sumorne realnosti. Cijeli život gledat će filmove svih vrsta i žanrova, stalno i iznova, a neke filmove odgledat će više desetaka puta. Nakon dvadesetog ili pedesetog gledanja sve ono što je vidljivo u prvom gledanju postaje manje bitno u odnosu na strukturu, sliku, zvuk, značenje i niz drugih elemenata koje je Gotovac nepogrešivo zapažao. Od 1954. godine posjećivao je Kino-klub Zagreb, mjesto susreta i rada niza istaknutih amaterskih filmskih stvaralaca. Prve radove izveo je u mediju fotografije (*Glave*, 1960.; *Listanje časopisa Elle*, *Udisanje zraka*, 1962.; *Kufer*, *Trojica*, *Ruke*, 1964.). Svoj prvi film snima 1962. godine, sljedeće godine realizira manifestantni film *Prije podne jednog fauna*. Trilogiju koju čine filmovi *Pravac (Stevens-Duke)*, *Plavi jahač (Godard – Art)* i *Kružnica (Jutkevič-Count)* snimio je u Beogradu 1964. godine. Za te je filmove Gotovac dobio niz priznanja na filmskim festivalima i time potvrdio status ključnog autora eksperimentalnog filma. Tijekom 1964. i 1965. godine izradio je veliki broj kolaža inspiriranih djelima Kurta Schwittersa. Gotovac je s nekoliko prijatelja 1967. godine izveo prvi hepening u tadašnjoj Jugoslaviji. Jedno desetljeće (1967.–1976.) boravio je u Beogradu, studirajući filmsku režiju na Akademiji za pozorište, film, radio i televiziju. Važan događaj koji će na više načina obilježiti njegov rad jest sudjelovanje u filmu *Plastični Isus* (1971.) režisera Lazara Stojanovića, u kojem je bio glavni glumac i suradnik redatelja. Film je zbog otvorene kritike i parodiranja političkih tema izazvao žestoku reakciju, a posljedica je bila zatvorska kazna režiseru i represija prema ostalim suradnicima. Nakon povratka u Zagreb 1976. godine, Gotovac postaje sve prisutniji na likovnoj sceni te sudjeluje na brojnim izložbama u zemlji i inozemstvu.

Još od prvih radova Gotovac vlastito tijelo postavlja u središte svoga djelovanja. Usvajanje principa osobne identifikacije i samorealizacije u umjetnosti može se možda najbolje shvatiti preko nekih njegovih izjava, poput „Čim ujutro otvorim oči, vidim film“. Upotreba vlastitog tijela svakako je najizraženija u nizu performansa i akcija koje je izvodio u galerijama, ali još češće u javnim gradskim prostorima, na ulicama i trgovima. Gotovac je svoje tijelo i izgled mijenjao na različite načine. Nakon što se cijelo desetljeće nije brijao niti šišao, pred mnogobrojnom je publikom izveo performans *Šišanje i brijanje u javnom prostoru* (1981.) posvećen Carlu Theodoru Dreyeru i njegovu filmu *Stradanja Ivane Orleanske*. U akcijama i performansima često se kostimirao i

95 ...

preuzimao uloge likova iz filmova (Superman, Mumija) ili stvarnog života (čistač ulica, dimnjačar,) ali još češće je izlagao pogledima svoje golo tijelo. Gotovac je gol trčao ulicom (akcija je uključena u film *Plastični Isus*, 1971.), šetao, ležao na pločniku i ljubio asfalt (*Zagreb, volim te*, 1981.) ili stajao mirno okrenut prema istoku na vrhu Meštrovićeva paviljona (*Straža na Rajni*, 1994.). Izazovan i direktan u javnom nastupu, svjesno je koristio masovne medije za etabliranje svog statusa beskompromisnog umjetnika, ali jednako svjesno izazivao polemike, skandale ili intervenciju policije. Takve akcije i manipuliranje vlastitom pojavom izravno je povezano s umjetnikovim svjetonazorom o ukidanju granica između svakodnevnog života i umjetničkog čina. Gotovac ne posustaje u radu i provokaciji niti u starijoj dobi. Možda je najbolji primjer za to fotografska serija *Foxy Mister* (2002.) u kojoj umjetnik u provokativnim prikazima svojeg ostarjelog golog tijela ponavlja poze ženskog modela iz pornočasopisa. U propitivanju identiteta i u potenciranom kontrastu odnosa prema ocu i majci umjetnik je izveo još jedan neočekivani obrat: 2003. godine službeno je promijenio ime u Antonio G. Lauer, prema svom krštenom imenu i prezimenu majke. Tjme je konzekventno izveo davnu ideju s početka sedamdesetih godina kada je to ime planirao koristiti kao umjetnički pseudonim i njime potpisao neke radove.

TOMISLAV GOTOVAC:
AMBIJENT U STANU
U KRAJIŠKOJ 29,
ZAGREB. FOTOGRAFIJA
DARKO ŠIMIČIĆ

DARKO
ŠIMIČIĆ

Gotovac je životom i radom bio povezan s prostorom stana na drugom katu zgrade u Krajiškoj ulici 29. Bio je to životni prostor koji je dijelio s obitelji, prostor u koji se uvijek vraćao i koji mu je bio stalna baza. U neke rane filmove Gotovac je uključio svakodnevni prizor, pogled kroz dvorišni ili ulični prozor iz svojeg stana (*Osjećam se dobro*, 29) ili s krova zgrade (*Alamo*, S). Serija fotografija *Nakon Beškine smrti* (1987.) krajnje precizno bilježi izgled stana nakon smrti umjetnikove majke Elizabete Lauer. Upravo tada Gotovac započinje dugoročni i kompleksni rad, transformaciju životnog prostora u veliku prostornu instalaciju. Na zidove postavlja svoje radove ili radove svojih prijatelja, a prostor počinju zauzimati pedantno složene kutije, predmeti najrazličitijih oblika i namjena. Iz fotografija s kraja osamdesetih godina vidljivo je da su predmeti u stanu složeni vrlo pedantno, svaka je stvar, čini se, na svom mjestu. S vremenom umjetnik sve više ispunjava prostor, u stan unosi najrazličitije objekte najčešće nađene na ulici. Zadnje godine života Gotovac provodi u stanu-labirintu u kojem postoje tek uski prolazi u potpuno zakrčenom prostoru. Često istican umjetnikov princip neodvojivosti umjetnosti od života možda je u ambijentu stana najvidljivije uobličeni u totalno djelo. Kad je stan u Krajiškoj 29 bio ispunjen do maksimuma, Gotovac je dozvolio Ivanu Faktor, umjetniku i dugogodišnjem suradniku i prijatelju, snimanje fascinantnog eksperimentalnog filma *Le Samurāi*. Ambijent stana postao je totalni portret umjetnika.

Nakon Gotovčeve smrti u lipnju 2010. godine nužno je bilo poduzeti mjere zaštite umjetnikove ostavštine. Neki umjetnikovi prijatelji smatrali su da stan u Krajiškoj treba ostati nedirnut, upravo onakav kakav je zatečen nakon umjetnikove smrti. Međutim, takvim postupkom bi sav dragocjeni umjetnički i arhivski materijal ostao zakopan ispod manje vrijednog materijala ili potpuno bezvrijednih praznih kutija i hrpa dnevnih novina. Umjetnikova supruga Zora Cazi-Gotovac i njihova kćerka Sarah Gotovac, nasljednica cjelokupne imovine i autorskih prava, prihvatile su se iscrpljujućeg posla sortiranja zatečenog umjetničkog i arhivskog materijala kako bi on uopće mogao biti pregledan. Gotovac je pedantno čuvao i svoja djela i arhivsku građu o svom životu i radu, pa je taj dragocjeni materijal bilo nužno prikupiti, razvrstati i preliminarno pohraniti za daljnju obradu. Selekcija i sortiranje materijala zatečenog u stanu odnosilo se samo na dvije sobe, dok je dio stana (predsoblje, kuhinja, WC) zadržan u zatečenom stanju. U tim je prostorima Gotovac izveo spektakularni prostorni asamblaz sastavljen od namještaja, novinskih izrezaka, najrazličitijih običnih i neobičnih predmeta, fotografija, dokumenata i svega onoga što je privuklo umjetnikovu pažnju. Taj ambijent na specifičan način reflektira njegovu praksu prisvajanja i transformiranja običnih predmeta preuzetih iz neposredne okolice i njihova uključivanja u umjetničko djelo. Naravno, asocijacija na slavne *Merzbau* ambijente, koje je Kurt Schwitters gradio većinu svog života, nameće se već na prvi pogled.

Početkom 2011. godine priključio sam se Zori i Sarah u obradi Gotovčeve ostavštine. Postavili smo prioritete u radu tako da je sastavljen popis svih umjetničkih djela u ostavštini kao temelj budućem *catalogue raisonnéu*. Negativi i fotografije radova, performansa i akcija evidentirani su i pripremljeni za digitalizaciju. Na taj način želimo sačuvani materijal učiniti dostupnim za zainteresirane stručnjake. Ključni segment Gotovčeva rada, njegov filmski opus, obrađuje se u suradnji s Hrvatskim filmskim savezom, što je nastavak posla započetog za umjetnikova života. U procesu digitalizacije umjetničke i arhivske građe ostvarena je suradnja s *Museum van Hedendaagse Kunst (MuHKA)* iz Antwerpena (projekt *Ensembles*) i Muzejom suvremene umjetnosti u Zagrebu (međunarodni projekt *Digitizing Ideas*).

Na sreću, stručni interes za Gotovčev rad nikad nije prestao, nastavljen je i nakon njegove smrti. Važan događaj bila je odluka kustoskog kolektiva WHW da Gotovčeva djela budu predstavljena u nacionalnom paviljonu na Venecijanskom biennalu 2011. godine. Zbog velikog interesa za posudbu djela, organiziranje projekcija i izložbu, taj je posao postao važan dio djelatnosti Instituta.

INSTITUT
TOMISLAV
GOTOVAC

Nakon Venecije, Gotovčev rad predstavljen je u Varšavi, Ljubljani, Zagrebu, Subotici, New Yorku, Parizu, Eindhovenu, Barceloni i još nekoliko mjesta diljem svijeta. Svi se projekti dogovaraju u suradnji sa zainteresiranim institucijama. Osim izložbi i projekcija, posebno je važno istraživanje i objavljivanje tekstova i knjiga o Gotovčevu radu. Nedavno je Slobodan Šijan, filmski režiser i Gotovčev bliski prijatelj, objavio intrigantnu knjigu *Kino Tom. Antonio G. Lauer ili Tomislav Gotovac između Zagreba i Beograda* koja pruža niz novih podataka i čitanja njegova rada. U knjizi su korišteni i po prvi put publicirani brojni dokumenti koji se čuvaju u ostavštini.

U dvogodišnjem radu, i prije formalne registracije Instituta Tomislav Gotovac, bili smo svjesni misije koju smo si zadali. Umjetnički rad Tomislava Gotovca ostavio je snažan trag na domaćoj kulturnoj sceni. Danas nam se čini da interes za njegovo djelo nadilazi uske lokalne okvire.

Stoga je važno olakšati komunikaciju i učiniti nužne korake za daljnju i kontinuiranu promociju njegova rada. Brojni stručnjaci koji su do sada posjetili Krajišku 29 slažu se da je riječ o jednom

od najintrigantnijih umjetnika. Sigurno je da će buduća izlaganja njegovih radova i istraživanja njegova arhiva to potvrditi. Stoga pred Institutom stoji još niz obaveza ali i uvjerenje da uspješno obavlja svoju funkciju.

INSTITUT
TOMISLAV
GOTOVAC

101...